

Ostvareni napredak u oblasti prava deteta u Republici Srbiji

Za potrebe članica MODS-a pripremili smo izvod iz objavljenog Izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije u procesu evropskih integracija koji se odnosi na prava deteta. O napretku u oblasti prava deteta u Srbiji govori se u poglavljima 19, 23, 24, 26 i 28.

Evropska komisija je objavila 17. aprila 2018. godine godišnji [Izveštaj o napretku Srbije u procesu evropskih integracija](#). Izveštaj obuhvata napredak Srbije u procesu pristupanja Evropskoj uniji u periodu od oktobra 2016. do februara 2018. i zasnovan je na priložima iz mnogih izvora, uključujući priloge Vlade Republike Srbije, država članica EU, izveštaje Evropskog parlamenta i informacije dobijene od međunarodnih i nevladinih organizacija.

U Izveštaju je navedeno da je Srbija u procesu dobijanja statusa posmatrača u [Agenciji Evropske unije za osnovna prava \(FRA\)](#). Učešće Srbije u svojstvu posmatrača u ovoj Agenciji predstavlja značajan korak u procesu postepenog usklađivanja različitih prava iz korpusa osnovnih ljudskih prava sa evropskim standardima.

U određenim delovima Izveštaja predstavljen je napredak u oblasti prava deteta u Srbiji, kako sa institucionalnog aspekta, tako i zakonodavnog okvira. Navedno se takođe odnosi i na primenu u praksi.

Stanje u oblasti prava deteta u Srbiji

Poglavlje 19: Socijalna politika i zapošljavanje

Socijalno uključivanje i socijalna zaštita

Ključna zapažanja i preporuke: Srbija je umereno pripremljena u oblasti socijalne politike i zapošljavanja. Postignut je određeni napredak u daljem usklađivanju relevantnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU, uglavnom u oblasti zdravlja i bezbednosti na radu, kao i u funkcionisanju socijalnog dijaloga.

U predstojećem periodu, Republika Srbija bi naročito trebalo da:

- o Unapredi finansijske i institucionalne resurse za zapošljavanje i socijalnu politiku koji bi se sistematski usmerili na mlade, žene i dugoročno nezaposlene;*
- o Poboljša adekvatnost sistema socijalnih davanja kako bi se obezbedila efikasnija podrška onim delovima stanovništva kojima je najpotrebnija;*
- o Značajno ojača bipartitni i tripartitni socijalni dijalog na svim nivoima.*

U 2016. godini, 7,3% stanovništva je živelo u apsolutnom siromaštvu što znači da oko pola miliona ljudi u Srbiji nije u mogućnosti da zadovolji osnovne životne potrebe. Prema rezultatima Ankete o

prihodima i uslovima života (SILC), procenat stanovništva koje je u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u Srbiji je među najvišim u Evropi. Rizik od siromaštva u Srbiji iznosi 25,5%, što je 1.8 miliona ljudi. Krajem 2017. godine je usvojen Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom, dok su u toku izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti i Porodičnog zakona. Novi Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom predviđa veća izdvajanja za dečiji dodatak za decu sa smetnjama u razvoju kao i prošireno pravo na porodiljsko odsustvo za žene koje su u različitim radnim angažmanima. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja je u 2017. godini opredelilo 700 miliona dinara u svrhu namenskih transfera koji imaju za cilj da doprinesu uspostavljanju i razvoju usluga socijalne zaštite u lokalnoj zajednici, što predstavlja 50% više opredeljenih sredstava u odnosu na 2016. godinu. Međutim, potrebno je unaprediti monitoring i evaluaciju kvaliteta usluga socijalne zaštite, tj. jačati nadzor i regulatorne mehanizme u sistemu socijalne zaštite.

Ne postoji napredak u oblasti razvoja usluga socijalne zaštite u zajednici i procesu deinstitucionalizacije. Sistem namenskih transfera koji je uveden Zakonom o socijalnoj zaštiti bi trebalo sprovoditi sistematičnije i transparentnije.

Zdravlje i bezbednost na radu

Pravilnik o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad mladih usvojen je u prvoj polovini 2017. godine. Uredba za utvrđivanje opasnog rada za decu stupila je na snagu 1. januara 2018. godine i sadrži listu poslova koja deca ne bi smela da rade.

Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava

Prava deteta

Ključna zapažanja i preporuke: Dati veći prioritet pravima deteta.

- *Razviti Nacionalni plan akcije za decu i Nacionalni akcioni plan za suzbijanje nasilja nad decom;*
- *Poboljšati koordinaciju i nadzor nad sistemom zaštite deteta i osigurati efikasno sprovođenje postojećih zakona i politika;*
- *Efikasnije pratiti kršenje prava deteta u institucijama;*
- *Razvijati usluge u lokalnoj zajednici koje će biti alternativa institucionalnom smeštaju dece.*
- *Unaprediti sistem podrške za eliminaciju i prevenciju dečijih, ranih i prinudnih brakova.*

Nacionalni plan akcije za decu istekao je 2015. godine. Rad Saveta za prava deteta u navedenom izveštajnom periodu bio je neredovan. Statistički podaci za različite ranjive grupe dece i dalje nisu razvrstani, naročito ne za decu romske nacionalnosti i decu sa smetnjama u razvoju. Nasilje nad decom je i dalje učestala pojava, a nacionalna strategija za zaštitu dece od nasilja nedostaje. Od jula 2016. godine, Ombudsman je primio 109 pritužbi građana u oblasti zanemarivanja, zlostavljanja i nasilja nad decom, a pritužbe su se naročito odnosile na nasilje nad decom u školama. Novi Zakon o maloletnim učiniocima

krivičnih dela i zaštiti maloletnih lica u krivičnom postupku bi trebalo da bude usvojen. Potrebno je ponovo uspostaviti Savet za maloletničko pravosuđe i osigurati njegovo puno funkcionisanje. Takođe, potrebno je unaprediti sistem zaštite dece koja imaju status svedoka u krivičnim postupcima. Postoje i brojna kršenja prava deteta u institucijama rezidencijalne zaštite, naročito prava dece sa smetnjama u razvoju, kojima je često onemogućeno ostvarivanje prava na obrazovanje.

Socijalna inkluzija Roma

Većina Roma u Srbiji poseduje lična dokumenta (lične karte i izvode iz matične knjige rođenih). Međutim, potrebno je unaprediti monitoring procedura registracije rođenja dece romske nacionalnosti čiji roditelji nemaju lična dokumenta. Tokom izveštajnog perioda, došlo je do povećanja broja studenata romske nacionalnosti koji se školuju uz pomoć afirmativnih mera akcije. Srbija ima najveći broj dece romske nacionalnosti koja su upisana u osnovnu školu (84%). Međutim, i dalje postoje određene prepreke i nedovoljna podrška u sistemu obrazovanja za ovu grupu dece. Tokom 2017. godine svega 17% dece romske nacionalnosti pohađalo je vrtiće. Osipanje iz sistema obrazovanja je i dalje visoko, naročito kod devojčica, a samo 14% mladih Roma završi srednju školu, što je jedna od najnižih stopa na Zapadnom Balkanu. Procenat onih koji završe visoko obrazovanje je izuzetno nizak. Potrebno je da se prepozna problem segregacije romske dece u obrazovanju. Stopa nezaposlenosti Roma je takođe niska, a stanje se nije poboljšalo od 2011. godine. Neformalno zapošljavanje je vrlo zastupljeno među romskom populacijom i predstavljala najvišu stopu u Evropi.

Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture je obezbedilo podršku u oblasti unapređenja uslova života u neformalnim naseljima u 11 opština. Trebalo bi i dalje nastaviti sa ovakvim vidovima podrške, imajući u vidu da mnoga romska domaćinstva nemaju pristup vodi niti priključak na kanalizaciju. Mali broj romske populacije ima zdravstveno osiguranje.

Dečiji, rani i prinudni brakovi među romskom populacijom su vrlo zastupljeni, naročito kod romskih devojčica, i potrebno je unaprediti sistem podrške za eliminaciju i prevenciju dečijih, ranih i prinudnih brakova. Ono što takođe predstavlja problem je praksa neprijavlivanja nasilja u porodici.

Poglavlje 24: Pravda, sloboda i bezbednost

Ključna zapažanja i preporuke: Srbija je ostvarila određeni nivo pripreme za implementaciju pravnih tekovina EU o pravdi, slobodi i bezbednosti. Srbija je usvojila novi zakon o azilu i privremenoj zaštiti, zakon o strancima i zakon o graničnoj kontroli.

U predstojećem periodu bi trebalo:

- o Usvojiti strategiju i akcioni plan za suzbijanje neregularnih migracija;*
- o Povećati napore kako bi se smanjio rizik da deca bez pratnje budu žrtve trgovine ljudima;*
- o Unaprediti sistem identifikacije i podrške deci bez pratnje;*
- o Obezbediti sistemsku psihosocijalnu podršku i adekvatni smeštaj za decu bez pratnje;*
- o Unaprediti starateljsku zaštitu za decu bez pratnje. Za ove namene potrebno je obezbediti dovoljan broj obučenog osoblja.*

Saradnja pravosuđa u oblasti krivično-pravne i građansko – pravne materije

U oblasti građansko-pravne materije, Konvencija o međunarodnom ostvarivanju izdržavanja dece i drugih oblika porodičnog izdržavanja¹ iz 2007. još uvek nije ratifikovana, iako je Zakon o potvrđivanju Protokola o merodavnom pravu za obaveze izdržavanja Republika Srbija usvojila 2013. godine.

Zaštita žrtava trgovine ljudima

Republika Srbija je usvojila Strategiju za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima kao i prateći Akcioni plan za sprovođenje ove Strategije za period 2017-2022. koji se primenjuje. Potrebno je ojačati kapacitete Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Potrebno je uspostaviti fond za podršku žrtvama trgovine ljudima kao i unaprediti mehanizam naknade štete u parničnim postupcima. Posebnu pažnju treba pridavati naporima u oblasti socijalne reintegracije žrtava trgovine ljudima. Mešoviti migracioni tokovi zastupljeni u Srbiji predstavljaju još jednu rizičnu okolnost za pojavu trgovine ljudima, a naročito su ugrožena deca bez pratnje odraslih.

Deca u situaciji migracija

U Srbiji je krajem 2017. godine bilo oko 4 000 tražilaca azila, izbeglica i migranata, a više od 90% njih je smešteno u centrima koji su pod ingerencijom države, dok ostali borave na graničnim prelazima sa Mađarskom i Bugarskom i u centru Beograda. Srbija je učinila pozitivne napore u pogledu uključivanja dece u situaciji migracija u sistem formalnog obrazovanja.

Poglavlje 26: Obrazovanje i kultura

Republika Srbija je pokazala izvesne napretke u oblasti obrazovanja i kulture, a naročito je vidan napredak u oblasti unapređenja kurikuluma i uspostavljanja programa Erasmus+.

U predstojećem periodu, Republika Srbija bi trebalo da:

- o Poveća učešće dece u predškolskom obrazovanju, naročito dece iz ugroženih grupa;*
- o Privede kraju uspostavljanje sistema nacionalnog okvira kvalifikacija (NOK) kojim se omogućava lakša mobilnost radne snage i primena koncepta celoživotnog učenja;*
- o Unaprediti mere za smanjenje osipanja učenika, naročito dece romske nacionalnosti;*
- o Unaprediti mere za prevenciju segregacije u školama na lokalnom nivou.*

¹ Convention of 23 November 2007 on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance (Convention du 23 novembre 2007 sur le recouvrement international des aliments destinés aux enfants et à d'autres membres de la famille). Доступна на <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=131>

Prethodne godine je održano nekoliko javnih rasprava o nedavno usvojenim obrazovnim zakonima. Stopa upisa i nivo postignuća u pred-univerzitetskom obrazovanju su visoka. Međutim, procenat dece kalendarskog uzrasta ispod šest godina starosti koja pohađaju sistem obrazovanja je nizak. Potrebna je sveobuhvatna obuka nastavnog osoblja, u pravcu savremenog pristupa obrazovanju, a treninge bi trebalo usmeravati na razvoj ključnih kompetencija učenika.

Primetan je određeni napredak kada je reč o uključenosti dece romske nacionalnosti na svim nivoima obrazovanja. Takođe, napredak postoji u oblasti uključenosti dece u situaciji migracija u sistem obrazovanja, a dalji naponi su neophodni za održavanje ovakvog stanja.

Poglavlje 28: Zaštita potrošača i zaštita zdravlja

Ključna zapažanja i preporuke: Srbija je umereno pripremljena za zaštitu potrošača i zdravlja.

U predstojećem periodu, Republika Srbija bi trebalo da:

- *Unapredi dostupnost zdravstvenih usluga osobama sa smetnjama u razvoju i/ili invaliditetom, osobama obolelim od HIV-a, deci i odraslim korisnicima psihoaktivnih supstanci, osobama koje se nalaze na odsluženju zatvorske kazne, ženama koje pružaju usluge prostitucije, LGBTI osobama, interno raseljenim licima i Romima.*
- *Ojača sveukupne upravljačke kapacitete i ljudske resurse kao i finansijsku održivost Fonda za zdravstvenog osiguranje.*

Javno zdravlje

Potrebno je posvetiti više pažnje efikasnom i održivom finansiranju mera i aktivnosti predviđenih u strategijama kojima se regulišu pitanja specifičnih bolesti, kao što je Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS 2015-2020. Potrebno je podizanje svesti javnosti o ovim bolestima, ali i o značaju vakcinacije kod dece. Veća zalaganja su potrebna i na polju nadzora antimikrobne rezistencije, kao i pojačati kontrolu i standardizaciju laboratorija. Prepisivanje antibiotika bi trebalo da bude strogo kontrolisano kako bi se organizam lakše izborio protiv antimikrobne rezistencije.

I dalje postoji nejednaka dostupnost zdravstvenih usluga različitim društvenim grupama.